

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ
И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД ПРИОБЩАВАЩОТО
ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ.
ПРОУЧВАНЕ СРЕД РОДИТЕЛИ.

Красимира Манолова*

CURRENT STATE OF AND CHALLENGES
TO INCLUSIVE EDUCATION IN BULGARIA:
A SURVEY AMONG PARENTS

DOI: 10.54664/LAZQ6931

Krasimira Manolova

Abstract: Inclusive education aims to educate children with special educational needs (SEN) in the general education environment, striving to ensure equal access to quality education for all children. This article highlights the importance of resource support and the integration of information and communication technologies (ICT) in the educational process as elements that can significantly contribute to enhancing the accessibility and quality of education for children with SEN. Despite the existence of various support initiatives and programmes, the study identifies gaps in the system and offers a set of recommendations for improvement, such as increasing the number of specialists, enhancing their qualification, and implementing a customized approach in the educational process. The results of a survey among parents reveal deficiencies in communication and feedback between parents and educational specialists, as well as the need for more personalized approaches and adaptive educational strategies. The research emphasizes the importance of collaboration between parents, teachers, and specialists to achieve successful inclusive education that meets the unique needs of each child.

Keywords: inclusive education; information and communication technologies; parents of children with special educational needs.

---

* **Красимира Манолова** – докторант, Тракийски университет – Стара Загора.

Специални образователни потребности и приобщаващо образование

В българското законодателство „Специални образователни потребности“ (СОП) се дефинират в допълнителните разпоредби, § 1., т. 33 от Закона за предучилищното и училищно образование (ЗПУО), като „образователни потребности, които може да възникнат при сензорни увреждания, физически увреждания, множество увреждания, интелектуални затруднения, езиково-говорни нарушения, специфични нарушения на способността за учене, разстройства от аутистичния спектър, емоционални и поведенчески разстройства“. ЗПУО гарантира правото на децата със СОП на образование, като за посрещането на техните образователни потребности е създаден Държавен образователен стандарт (ДОС) за приобщаващо образование.

Приобщаващо образование

Обучението на децата със СОП може да се извършва в масовите детски градини и училища, като чл. 193.(1) от ЗПУО поставя следния императив: „В детските градини и в училищата обучението на деца и ученици със специални образователни потребности задължително се подпомага от ресурсен учител съобразно потребността на детето и ученика“. Ресурсното подпомагане е дефинирано в § 1., т. 28 като „осигуряване на обща и допълнителна подкрепа, основана на оценката на потребностите на децата и учениците, което включва осъществяване на дейности от специалисти, насочени към личностно развитие на децата и ученици със специални образователни потребности, и с оглед постигане на целите, заложи в плановете за подкрепа и в индивидуалните им учебни програми“. Приобщаващото образование може да бъде извършвано в Регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО), както и в Центровете за специална образователна подкрепа (ЦСОП), а съвременната политика на МОН включва преобладаващото насочване на приобщаващото образование към масовите училища, което създава нови предизвикателства.

Прегледът на състоянието на приобщаващото образование в България разкрива редица фактори и пречки, които нацията трябва да преодолее в тази област. Основно наблюдение е, че значителна част от децата срещат трудности при получаването на висококачествено образование. По-конкретно се подчертава, че приблизително 15 000 деца напускат училище годишно по време на етапите на основно и прогимназиално образование, докато различията и етническите различия продължават да съществуват - 45% от ромските деца не участват в предучилищни програми, а 15% не са записани в училище. Приблизително 14 000 деца с увреждания не са част от образователната система, което подчертава необходимостта от засилена интеграция и приобщаване (УНИЦЕФ, 2017).

В опит да се справят с тези трудности, УНИЦЕФ и неговите сътрудници са активно ангажирани в изпълнението на редица инициативи. Тези усилия включват създаването на адаптивни рамки за образование в ранна детска възраст, улесняване на култивирането на приобщаваща атмосфера в рамките на детските градини и намаляване на честотата на отпадане от училище. Освен това техническата помощ се предоставя на Министерството на образованието и науката за разработване и изпълнение на стратегии, насочени към ограничаване на случаите на насилие в училище. Тези усилия колективно се стремят да насърчат всеобхватна и сигурна среда за децата като цяло (УНИЦЕФ, 2017).

За да се създадат и прилагат успешни стратегии за приобщаващо образование, е наложително да се вземат предвид гледните точки както на родителите, така и на професионалистите. Родителите играят решаваща роля като основни грижещи се за своите деца. Те притежават най-задълбочено, макар непрофесионално разбиране на техните индивидуални нужди и способности. Техните заключения могат значително да допринесат за идентифициране на области за подобрене и оформяне на политики, които отговарят на нуждите на всички деца. Обратно, професионалистите в областта на образованието внасят ценни експертни познания и умения, необходими за създаване на приобщаваща

учебна среда, която отговаря на разнообразните нужди на учениците. Сътрудничеството между родители и професионалисти, изградено върху взаимно уважение и разбиране, е от ключово значение за повишаване на ефективността на приобщаващото образование и за даване на възможност на всички деца да постигнат пълния си потенциал.

Мнението на родителите играе важна роля в областта на специалното образование, като влияе върху подходите за участие и застъпничество в образованието на деца със специални потребности. Изследванията проучват различни измерения по тази тема, включително отношение към приобщаващото образование, стилове на застъпничество и представяне на участието на родителите в образователния дискурс.

Родителите са признати за жизненоважни в образованието на деца със специални нужди, но тяхното участие често се описва в политиката и практиката като небалансирано – или прекомерно, или недостатъчно, което може да повлияе на способността им да участват ефективно в образованието и подобряване на развитието на детето си в различни сфери (Lai, Y., & Vadeboncoeur, J., 2013).

Повечето родители имат положително отношение към приобщаващото образование, но остават опасенията относно адекватността на услугите и индивидуализираното обучение в масовите училища. Фактори като социално-икономически статус, ниво на образование и опит с приобщаването могат да повлияят на тези нагласи (Boer, A., Pijl, S., & Minnaert, A., 2010).

Застъпничеството на родителите в специалното образование варира, като някои родители са силно настоятелни и често в конфликт, докато други възприемат по-стратегически подходи. Ефективността на тези стилове на застъпничество може да повлияе на удовлетворението от образователните резултати за техните деца (Rehm, R., et. al., 2013).

Изследванията показват, че докато родителите като цяло подкрепят приобщаващото образование, те изразяват загриженост относно прилагането и наличните услуги за подкрепа.

Участието на родителите е сложно и може да бъде ограничено от начина, по който е оформено в образователните политики. Освен това родителите проявяват различни стилове на застъпничество, което може да доведе до различна степен на удовлетворение от образователния опит на техните деца. Разбирането на тази динамика е от решаващо значение за подобряване на участието на родителите и застъпничеството в специалното образование. Необходимо е създаването на политики и стандарти за качествено включване на родителите в образователния процес.

Интегрирането на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) в специалното образование все повече се признава като основен елемент за подобряване на образователния опит, но също така и възможността за обратна връзка, комуникация и обучение на родителите. Тези технологии предлагат уникални възможности за включване на родителите и постигането на по-добра социализация, достъп до знания и създаването индивидуализирани стратегии за учене.

ИКТ са признати за основни инструменти за подкрепа на приобщаващото образование, позволяващи нови нива на подкрепа за деца със специални нужди, техните родители и специалисти в тази област (Shestakevych, T., 2018, Manolov, M., Avramova-Todorova, G., 2023).

И учителите, и родителите могат да използват ИКТ, за да адаптират образованието към индивидуалните нужди и способности на учениците със специални нужди, като по този начин насърчават по-приобщаваща учебна среда (Drigas, A., & Ioannidou, R., 2013).

Включването на ИКТ в образователния процес е от решаващо значение за подготовката на децата със специални образователни потребности за училище, със значително въздействие върху учебната среда и компетентността на учителите (Prudnikova, I., & Jankovska, J., 2017).

Информационните и комуникационни технологии разширяват възможностите за взаимодействие между учители и родители, като мобилните комуникационни устройства играят ключо-

ва роля за по-ефективното ангажиране на родителите (Shramko, N., & Borodavkina, A., 2020).

Специалното образование може да използва дигиталната грамотност и разказването на истории чрез родителска ангажираност, като специалните педагози ръководят трансформацията на взаимоотношенията между родители и педагози за подобряване на резултатите на учениците (Wallace, B., & Abel, Y., 2021).

Доказателствата сочат, че информационните технологии служат като жизненоважен проводник за участието на родителите в специалното образование. Тези технологии не само улесняват индивидуализираното учене и подготовка за училище, но също така подобряват комуникацията и ангажираността между родители и специалисти. Колективните констатации показват положителна тенденция към използването на ИКТ в подкрепа на приобщаващото образование и основната роля на родителите в този процес.

Метод на изследването

Анкетата е авторска и е насочена към две целеви групи. Едната е родители, другата е към специалисти, които са ангажирани в полето на приобщаващото образование, както и такива, които са с частна практика. Целта на изследването е да се проследи състоянието на приобщаващото образование през погледа на родителите и специалистите. По този начин може да бъде изведен относително обективен поглед.

Основните аспекти на анкетата, насочена към родителите са:

- Специфики на образователната среда и ресурсно подпомагане: Този раздел се фокусира върху типа образователна институция, която детето посещава, наличието и ефективността на ресурсната подкрепа, предлагана на децата със специални образователни нужди, и как родителите възприемат тази подкрепа.
- Диагностичен процес и терапевтична намеса: Включени са въпроси, свързани с процеса на диагностициране на детето,

специалистите участвали в процеса, и възприятията на родителите относно тази намеса.

- Възприятие за ефективността на системата и предложения за подобрения: Тази част от анкетата търси мнението на родителите относно общата ефективност на системата на приобщаващото образование и техните препоръки за нейното подобрене, включително използването на ИКТ в образователния процес.

- Допълнителни средства за подпомагане: Разглеждат се алтернативни подходи и терапии, които родителите използват за своите деца, включително витамини, диети, хомеопатия и други.

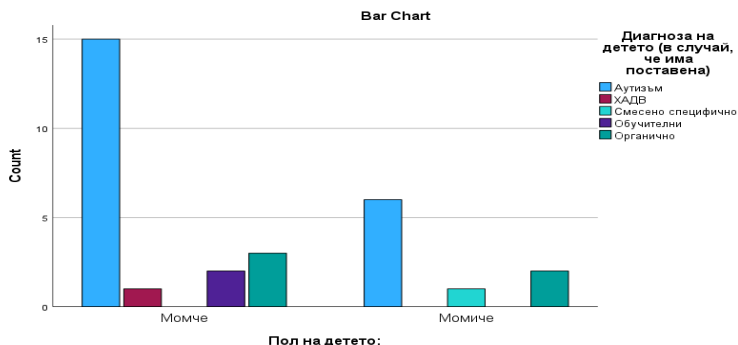
Изследването е проведено в периода септември-октомври 2023 година, като анкетата е разпространена чрез сътрудничество с директори на РЦПППО и ЦСОП, както и онлайн.

В анкетата участват 30 родителя на деца с увреждания и 51 специалиста, които са ангажирани в системата на приобщаващото образование. Тук са представени резултатите на родители.

Разпределение по диагноза и пол.

Показани на фигура 1. Всички деца ползват ресурсно подпомагане. За оценката от страна на родителите относно ефективността на подкрепата е ползвана 5 степенна ликертова скала от напълно недоволен, до напълно доволен. Средната оценката относно ефективността на ресурсното подпомагане е $M=2,8$. Това се доближава до средните стойности, прави впечатление високата стойност на стандартното отклонение показва висока дисперсия в оценките и резултати, които не са близки до средната стойност.

Видно е, че в най-голяма степен децата са с аутизъм, като доминира диагнозата и при момчетата и при момичетата. Съответно на епидемиологията, момчетата са по-засегнати.

Фигура 1: Разпределение на родителите по диагноза и пол и възприета ефективност

Разгледани са разпределенията на удовлетвореността на родителите във връзка с поставената диагноза. Резултатите са в таблица 1.

Таблица 1: Разпределение на удовлетвореност във връзка с диагноза

Диагноза на детето (в случай, че има поставена)	Mean	N	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Range
Аутизъм	2.4286	21	1.53530	1.00	5.00	4.00
ХАДВ	5.0000	1	.	5.00	5.00	.00
Смесено специфично	4.0000	1	.	4.00	4.00	.00
Обучителни	3.0000	2	2.82843	1.00	5.00	4.00
Органично	3.6000	5	1.67332	1.00	5.00	4.00
Total	2.8000	30	1.64841	1.00	5.00	4.00

Най-високи са оценките от страна на родителите относно ХАДВ и Смесено специфично разстройство, както и при органичните разстройства. Най-ниски са оценките във връзка с разстройствата от аутистичен спектър.

Разгледани са и във връзка с населеното място, където е ползвано ресурсното подпомагане, както и това, кой го предоста-

вя. Данните са както е показано в **таблица 2**. Видно е, че децата в малките градове са в голяма степен неудовлетворени от ресурсното подпомагане.

Таблица 2: Разпределение на удовлетвореността във връзка с населено място

Училището/ Детската градина/ЦСОП, като детето посещава е в:	Mean	N	Std. Deviation	Mini- mum	Maxi- mum	Range
Областен	3.0870	23	1.62125	1.00	5.00	4.00
Малък	1.8571	7	1.46385	1.00	5.00	4.00
Total	2.8000	30	1.64841	1.00	5.00	4.00

Във връзка с мястото, където се предоставя ресурсното подпомагане:

Ресурсното подпомагане се предоставя от:	Mean	N	Std. Deviation	Mini- mum	Maxi- mum	Range
РЦПППО	3.0000	14	1.75412	1.00	5.00	4.00
Екип в образователна институция	2.7692	13	1.69085	1.00	5.00	4.00
ЦСОП	2.0000	3	1.00000	1.00	3.00	2.00
Total	2.8000	30	1.64841	1.00	5.00	4.00

Най-висока е удовлетвореността от РЦПППО, а най-ниска в ЦСОП.

*Дотук могат да бъдат предоставени изводи, че в най-голяма степен затрудненията се срещат при работа с деца от аутистичен спектър, като затрудненията са по-срещани в ЦСОП и малките градове. Интерес за изследването е мястото, на което е направена оценката. Резултатите са представени в **таблица 3**.*

Таблица 3: Място, на което е направена оценката

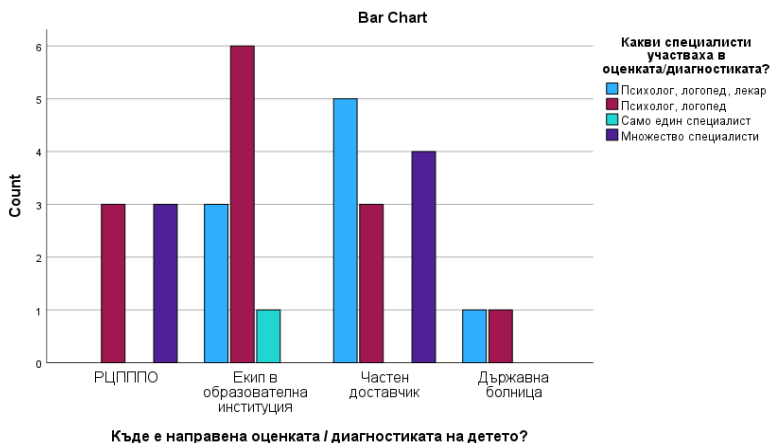
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	РЦПППО	6	7.2	20.0	20.0
	Екип в образователна институция	10	12.0	33.3	53.3
	Частен доставчик	12	14.5	40.0	93.3
	Държавна болница	2	2.4	6.7	100.0
	Total	30	36.1	100.0	

В най-голяма степен оценката се прави от частни доставчици и екипи в образователните институции. Това *може да доведе до извод и добра тенденция относно създаването на екипи в образователните институции.*

Относно необходимостта за предоставяне на медицински документ, едва на 10% от децата не е поискан такъв (3 деца). Предвид малкия брой и незначимите резултати в това отношение не е разгледано къде такива не се искат.

Относно включените специалисти в изготвянето на оценката данните са представени във фигура 2.

Фигура 2: Резултати относно екип, изготвил оценката

Независимо от тенденцията оценката да се извършва от екипи в образователните институции, то там се включват най-малко специалисти в изготвянето на оценка. Частните доставчици от друга страна включват по-голям брой специалисти. В таблица 4 е представена информацията относно честотата на посещенията на децата при различните специалисти.

Таблица 4: Честота на посещенията в ресурсна подкрепа

	Психолог	Логопед	Сп. пед.	Ерготер.
	Frequency	Frequency	Frequency	Frequency
Веднъж	9	11	4	4
Два пъти	14	6	7	2
Три	1	4		
Четири		1	2	
Всеки ден	1			
Веднъж на две седмици	2			
Total	27	22	13	6

27 от децата посещават психолог, 50% от тях посещават най-много два пъти седмично.

22 от децата посещават логопед, като на 50% от тях се предоставя възможност да посещават веднъж седмично.

Едва 13 от децата ползват подкрепата на специален педагог. **И само 6 деца** посещават ерготерапевт. От всички отговори, които касаят посещението при специалисти е видно, че в 86% от случаите децата ползват подкрепа **най-много два пъти седмично**.

Относно обратната връзка, която се предоставя от държавни и частни специалисти. Резултатите са обработени с Multi-

ply Responses, като първо е изследван резултатът само за частните специалисти. Резултатите са представени в **таблица 5**.

Таблица 5: Честота на обратната връзка от частни специалисти

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Обр. връзка	Всеки ден	19	90.5%	95.0%
	Веднъж на седмица	1	4.8%	5.0%
	Веднъж месечно	1	4.8%	5.0%
Total		21	100.0%	105.0%

Частни специалисти:

Обр. връзка	Всеки ден	2	10.5%	11.1%
	Веднъж на седмица	5	26.3%	27.8%
	Веднъж месечно	5	26.3%	27.8%
	Веднъж на срок	7	36.8%	38.9%
Total		19	100.0%	105.6%

От резултатите е видно, че в 90,5% от случаите частните специалисти дават обратна връзка след всяка среща.

По същия метод са разгледани и данните, които касаят държавните специалисти. Видно е, че там където е давана обратна връзка, това се случва сравнително рядко.

В 50% от случаите обратна връзка се дава веднъж седмично или веднъж месечно, а в най-голям процент от случаите обратна връзка се дава веднъж на учебен срок.

Поставяните от страна на специалистите в приобщаващото образование цели, в сравнение с това дали получават обратна връзка от страна на частните специалисти, които посещават са представени в **таблица 6**.

Таблица 6: Поставени цели от страна на държавните и частни специалисти

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum. Percent
Образователни цели	6	7.2	20.7	20.7
Приобщаване/ Социализация	4	4.8	13.8	34.5
Не съм запознат/а	6	7.2	20.7	55.2
Играят си, сортират	2	2.4	6.9	62.1
Не ползвам държавни	1	1.2	3.4	65.5
Фина моторика	1	1.2	3.4	69.0
Отбиват номер	6	7.2	20.7	89.7
„Ремонтират, поправят детето“	2	2.4	6.9	96.6
Адаптивни поведения	1	1.2	3.4	100.0

Частни специалисти:

	Freq.	Percent	Valid Percent	Cum. Percent
Запознат/а съм с целите и методите	23	27.7	76.7	76.7
Не съм запознат/а	6	7.2	20.0	96.7
Отчасти	1	1.2	3.3	100.0
Total	30	36.1	100.0	

20,7% от родителите не са информирани за целите, 20,7% от специалистите си поставят образователни цели, а други 20,7% посочват, че специалистите „отбиват номер“. Следва да се маркират и 13,8% от случаите, в които приобщаването е посочено като основна цел, което е общ отговор. От друга страна, родителите, които ползват частни специалисти са категорични в 76,7% от случаите в това, че познават целите и методите.

Относно удовлетвореността, която родителите оценяват по петстепенна скала за частните специалисти и ресурсно подпомагане, резултатите са представени в **таблица 7**.

Таблица 7: Т-Тест за сравнение между оценките на ефективността

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ресурсно подпомагане:	2.8000	30	1.64841	.30096
Частни	3.8333	30	1.08543	.19817

	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	Lower	Upper		One-Sided p	Two-Sided p	
Държ. – Част.	-1.033	2.14127	.39094	-1.832	-.233	-2.64	29	.007	.013

Налице е статистически значима разлика между удовлетвореността от държавните (M=2,8) и частни специалисти (M=3,83). Вероятно тази разлика може да се обясни по няколко начина: Повече комуникация и обратна връзка; Възможност за повече време; Възможност за индивидуален подход.

Не на последно място и предвид развиващите се технологии е изследването ползването на ИКТ в рамките на приобщаващото образование. В **таблица 8** са представени резултатите. Едва 17,2% от родителите посочват, че в условията на приобщаващото образование са използвани ИКТ, независимо от това, че са налице редица доказателства за ефективността. Видно е, че родителите също не намират полза от ползването на ИКТ, или посочват при целесъобразност.

Таблица 8: Ползване на ИКТ и ползи

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Да	5	6.0	17.2	17.2
Не	19	22.9	65.5	82.8
Не посочва	5	6.0	17.2	100.0
Total	29	34.9	100.0	

ПОЛЗИ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Учене	3	3.6	10.0	10.0
	Развитие	3	3.6	10.0	20.0
	Социализация	4	4.8	13.3	33.3
	Адаптивно	4	4.8	13.3	46.7
	Ако е целесъобразно	9	10.8	30.0	76.7
	Няма полза	7	8.4	23.3	100.0
	Total	30	36.1	100.0	

Относно препоръките, които родителите имат към системата на приобщаващото образование, резултатите са представени в **таблица 9**.

Таблица 9: Препоръки относно приобщаващото образование

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Цялостна реформа	7	8.4	23.3	23.3
	Повече специалисти	2	2.4	6.7	30.0
	Повече квалификация	1	1.2	3.3	33.3
	Пари	1	1.2	3.3	36.7
	Повече време	7	8.4	23.3	60.0
	Качество - оценка и цели, индивидуален подход	7	8.4	23.3	83.3
	Нямам	5	6.0	16.7	100.0
	Total	30	36.1	100.0	

Равно е разпределението на мненията, между цялостна реформа, по-високо качество на оценката, съответно индивидуалния подход и повече време, което да бъде отделяно на ресурсно-

то подпомагане. Трите основни категории са взаимосвързани и следва да бъдат разглеждани в цялост при анализа на ситуацията в контекста на приобщаващото образование.

ОБСЪЖДАНЕ

Изводите и резултатите от анкетата проведена сред родителите, които ползват ресурсите на приобщаващото образование в България предоставят информация за възприятията и опита им в контекста на приобщаващото образование. Анализът на тези резултати разкрива няколко ключови аспекта.

На първо място е цялостното възприятие относно ресурсното подпомагане. По-конкретно, средната оценка за ефективността на ресурсното подпомагане показва вариации във възприятията на родителите, като високата степен на дисперсия подчертава и различията в удовлетвореността. Това насочва към извода, че въпреки наличието на структурирана система за ресурсно подпомагане, ежегодно повишаващи се инвестиции в нея, приносът на системата и ползата се възприемат по различен начин от родителите, което може да отразява не само качеството на подкрепата, но и индивидуалните потребности на децата.

Друга ос, по която анализът може да се движи това е диагностиката и специалистите. Данните показват, че диагностиката на децата се извършва без ясна структура и алгоритъм. Въпреки, че е налице тенденция за включване на екипи от специалисти, съществуват различия в броя на включените специалисти, което може да влияе на обхвата и качеството на диагностичния процес. Това говори за необходимостта от стандарт в тази посока.

Резултатите относно възприятията за ефективността на приобщаващото образование и използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) подчертават съдържан оптимизъм сред родителите. Макар част от тях да признават потенциала на ИКТ за подпомагане на обучението и терапията, съществува значителен дял родители, които не смятат тези технологии за ефективни или не са информирани за тяхното приложение. От друга страна те нямат възприятие за ползване на ИКТ от страна

на специалистите. Ключово в този аспект е, че насърчаването на ползване на ИКТ е възможно да редуцира неудовлетворението по посока на ограничения индивидуален подход и възприятието за липса на комуникация, които са видими от по-ниските оценки за обратна връзка от държавните специалисти.

Родителите изразяват желание за цялостна реформа, по-високо качество на образованието, повече специалисти и индивидуален подход. Тези препоръки са ясно насочени и отразяват стремежа към по-голяма ангажираност и адаптация към индивидуалните нужди на всяко дете. Изборът на частни специалисти от някои родители подчертава търсенето на по-високо качество на услугите и индивидуален подход, което още веднъж потвърждава възможните недостатъци в системата на приобщаващо образование относно качеството и достъпността на допълнителна подкрепа.

Въз основа на анализа на изводите от анкетата, могат да бъдат изведени някои препоръки, които да адресират идентифицираните предизвикателства:

Необходимо е осигуряването на по-висока ефективност за приобщаващото образование, което включва не само материални ресурси, но и достъп до квалифицирани специалисти, които да работят директно с децата със специални образователни потребности. От тук и насърчаването на повишаването на компетентността и квалификацията на учители и специалисти в областта на приобщаващото образование. Обученията трябва да обхващат не само методики за работа с деца с различни потребности, но и използването на ИКТ в образователния процес, както и създаването на стандарти за работа в условията на различните потребности. Оттук и необходимостта да се разработят и приложат индивидуализирани образователни планове за всички деца със специални образователни потребности. Такива планове, следващи от добрата диагностика, могат да гарантират, че образованието се адаптира към автентичните потребности на всяко дете. Това е водено, разбира се от необходимостта от усъвършенстване на различните типове измервания, диагностика и мониторинг. По-

добряването на процесите на диагностика и непрекъснат мониторинг на развитието на детето може да помогне за правилното идентифициране на потребностите и своевременното им адресиране към необходимите интервенции. Интеграцията на ИКТ в образованието може значително да допринесе за повишаване на достъпността, обратната връзка и скоростта на диагностика и интервенция, което цялостно би повишило качеството на обучението за деца със специални образователни потребности. Този извод е воден и от необходимостта, която е заявена и е във връзка с насърчаването на сътрудничество и взаимодействие между родителите, учителите, специалистите и образователните институции. Това сътрудничество е ключово за създаване на цялостна приобщаваща среда. Посоченото дотук, разбира се, следва да се разгледа и като взаимосвързано с необходимостта от повишаване на обществената осведоменост и разбиране относно значението на приобщаващото образование. Това включва разбиването на стигмата и предразсъдъците към децата със специални образователни потребности.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

Янкова (2017) Приобщаващо образование и учене в ранна възраст. В: UNICEF. За всяко дете. (посетен на 09.04.2024) <https://www.unicef.org/bulgaria/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%89%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B5-%D0%B2-%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82>

Boer, A., Pijl, S., & Minnaert, A. (2010) Attitudes of parents towards inclusive education: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 25, 165-181. <https://doi.org/10.1080/08856251003658694>.

Drigas, A., & Ioannidou, R. (2013) Special Education and ICTs. *Int. J. Emerg. Technol. Learn.*, 8, 41-47. <https://doi.org/10.3991/ijet.v8i2.2514>.

Lai, Y., & Vadeboncoeur, J. (2013) The Discourse of Parent Involvement in Special Education. *Educational Policy*, 27, 867–897. <https://doi.org/10.1177/0895904812440501>.

Manolov, M., Avramova-Todorova, G. (2023) Development of personal competences through stem: evidence-based methods and their use in educational systems, *EDULEARN23 Proceedings*, pp. 7007–7015. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2023.1837>.

Prudnikova, I., & Jankovska, J. (2017) Information technology opportunities for children with special educational needs preparatory to school., 3, 81. <https://doi.org/10.17770/SIE2017VOL3.2282>.

Rehm, R., Fisher, L., Fuentes-Afflick, E., & Chesla, C. (2013) Parental Advocacy Styles for Special Education Students During the Transition to Adulthood. *Qualitative Health Research*, 23, 1377–1387. <https://doi.org/10.1177/1049732313505915>.

Shestakevych, T., Pasichnyk, V., & Kunanets, N. (2018) Information and Technology Support of Inclusive Education in Ukraine. , 746-758. https://doi.org/10.1007/978-3-319-91008-6_73.

Shramko, N., & Borodavkina, A. (2020) Interaction with Parents of Students Through Information and Communication Technologies. . <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200509.089>.

Wallace, B., & Abel, Y. (2021) Utilizing Specially Designed, Instructional Evidence-Based Practices and Family Engagement., 24-37. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-5770-9.ch002>.